Introducere

Limba este unul dintre mijloacele prin care omul comunică o percepţie a realităţii conform posibilităţilor sale de cunoaştere. Cunoaşterea umană a unui lucru individual nu este posibilă decât prin raportarea acestuia la alte lucruri, acestea din urmă formând contextul care oferă posibilitatea de a fi definit prin genul proxim şi diferenţa specifică. Păstrând acest punct de vedere, limba însăşi ar trebui să reflecte un astfel de mod de cunoaştere în ceea ce priveşte elementele sale individuale. Privind dintr-o perspectivă generală, aceste elemente individuale sunt cuvintele. Istoria culturii occidentale arată că o analiză a cuvintelor pornind de la acest punct de vedere apare foarte târziu, ţinând seama că principiile unei astfel de analize apar detaliate deja în *Topica* lui Aristotel. Corespondenţa între acest plan general al cunoaşterii umane şi planul limbii apare abia la Wilhelm von Humboldt, pentru care limba este un întreg constituit din elemente interdependente. Primele încercări de a trasa o direcţie pentru o analiză a cuvintelor din această perspectivă apar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, însă numai ca demersuri individuale. O dată cu apariţia cursului de lingvistică generală al lui Saussure, ideile privind modul de organizare a lexicului unei limbi se conturează mai clar şi apar primele dezbateri privitoare la definirea cât mai exactă a unităţilor limbii, pornind de la grupurile de cuvinte care corespund unei anumite arii semantice, grupuri numite prin sintagmele terminologice „câmp semantic", „câmp de cuvinte" sau „câmp lexical".

Premisa principală iniţială a acestui tip de cercetare era că întregul lexic al unei limbi se prezintă ca o structură complexă, care constă dintr-un ansamblu de microsisteme, în care fiecare cuvânt îşi capătă identitatea în raport cu celelalte cuvinte din microsistemul din care face parte. În literatura de specialitate au circulat mai multe nume pentru desemnarea acestor microsisteme, dintre acestea impunându-se în cele din urmă sintagma „câmp lexical". Problematica teoretică a conceptului de 'câmp lexical' devine una dintre temele predilecte în spaţiul lingvisticii germane începând cu anii '30 ai secolului al XX-lea, iar

BDD-B23-03 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:09:04 UTC)

obiectivul principal în argumentarea existenţei câmpurilor lexicale a fost demonstrarea interdependenţei conţinuturilor semantice ale cuvintelor care formează un câmp lexical. Instrumentarul lingvistic redus din acel moment a făcut posibilă demonstrarea concretă a acestei interdependenţe doar prin analiza în plan diacronic a unui câmp onomasiologic, fapt realizat de lingvistul german Jost Trier. Cercetările au condus şi la rezultate care au pus sub semnul întrebării ideea că întregul lexic este structurat în acest fel, deoarece s-a constatat că există anumite discontinuităţi la nivelul microsistemelor lexicale sau chiar că nu tot lexicul reflectă o astfel de organizare.

O dată cu asimilarea distincţiilor de la nivelul fonologic, teoria câmpurilor lexicale a depăşit perspectiva tradiţională şi a devenit o cercetare de tip sincronic, fapt ce a facilitat şi identificarea unor anumite tipuri de raporturi între termenii ce formează un câmp lexical. Această a doua fază a cercetărilor din acest domeniu se asociază direct cu Eugenio Coseriu, care, într-o serie de articole, delimitează cu claritate nivelul semantic la care se situează aceste structuri şi elaborează şi o tipologie a acestora pornind de la specificul raporturilor ce se stabilesc între termenii constitutivi. Deşi Coseriu abordează întreaga problematică a câmpurilor lexicale, conţinutul lucrărilor actuale dedicate acestui domeniu oscilează între perspectiva bazată pe distincţiile teoretice preluate din structuralism şi perspectiva tradiţională, fapt vizibil în special în partea practică a acestora.

Până în prezent, lucrările al căror titlu indică cercetarea unui câmp lexical (foarte probabil cu o singură excepţie în cazul lucrărilor de dimensiuni mai mari cu caracter aplicativ, Jörg Timmermann) constau dintr-o scurtă prezentare cu caracter introductiv şi dintr-o prezentare detaliată şi strict individuală, sincronică şi diacronică, a termenilor care formează un câmp onomasiologic sau chiar o terminologie specifică. Acest tip de analiză corespunde primei lucrări de anvergură în acest domeniu, publicată în 1931 (Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*), cu deosebirea că Trier a elaborat această lucrare pentru a demonstra existenţa unor raporturi între termenii ce acoperă o anumită sferă semantică, în timp ce lucrările actuale sunt numai descrieri detaliate ale termenilor ce acoperă o arie semantică,

BDD-B23-03 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:09:04 UTC)

uneori chiar a unei serii terminologice. Această observaţie nu are în vedere calitatea lucrărilor de acest fel, ci doar faptul că ele sunt doar lucrări cu caracter lexicografic care uzează de sintagma „câmp lexical", fără ca cercetarea zonei lexicale indicate prin titlu să corespundă în vreun fel teoriei câmpurilor lexicale.

Scopul lucrării de faţă este o prezentare coerentă a teoriei câmpurilor lexicale şi punerea în evidenţă a finalităţii ei practice. Întrucât în prezent există un amestec între percepţia tradiţională şi cea modernă, elaborată de Coseriu, am ales ca partea teoretică a acestei lucrări să fie o prezentare a evoluţiei conceptului de 'câmp lexical', începând de la primele idei şi încercări de argumentare cu exemple practice şi încheind cu teoria coşeriană, punând întotdeauna în evidenţă sursele ce au condus la apariţia sau la revizuirea unui anumit punct de vedere în cadrul teoriei câmpurilor lexicale. Pentru claritatea expunerii, diferitele percepţii ale conceptului de 'câmp lexical' sunt prezentate în contextul contemporan lor, ceea ce presupune şi o prezentare în paralel a unor aspecte ale evoluţiei lingvisticii în general. O observaţie importantă şi necesară pentru înţelegerea corectă a teoriei câmpului lexical este distincţia între perspectiva tradiţională, identificabilă prin direcţia de cercetare trasată de Jost Trier şi Leo Weisgerber, şi cea de după apariţia semanticii structurale, elaborată de Coseriu. Pentru a reliefa această distincţie, lucrarea se prezintă în două părţi teoretice, corespondente acestor două direcţii, şi una practică, dedicată prezentării câmpurilor lexicale din cadrul terminologiei populare a formelor de relief pozitiv şi identificării utilităţii acestui tip de analiză, în special în lexicografie, dar rezultatele pot fi utilizate în manualele pentru învăţarea limbilor străine sau în traducerea automată.

Tot pentru a păstra o expunere coerentă a problematicii câmpurilor lexicale şi o bună înţelegere a acesteia, comentariile şi soluţiile nu apar separat, la finalul prezentării unui anumit aspect, ci în timpul analizei problemei respective. Numai în câteva cazuri au fost necesare clarificări mai detaliate, care au impus discutarea lor în subcapitole separate, pentru a se evita amestecul de planuri (analiza raporturilor relative şi a celor cvasirelative la Dionysios Thrax, natura semnului lingvistic, opoziţiile fonologice). Atunci când apar interpretări particulare ale unor

BDD-B23-03 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:09:04 UTC)

termeni la unii lingvişti – fie personale, fie aparţinând epocii respective –, acestea sunt analizate în contextul respectiv şi argumentate prin raportarea la concepţia autorului identificabilă în propriile sale lucrări sau în sursele folosite de acesta, arătând motivul şi argumentele care au condus la asemenea interpretări, în acest fel verificându-se şi validitatea lor în plan lingvistic.

Citatele au fost păstrate în text în limba de origine şi cu ortografia ediţiei citate. Cu excepţia celor scrise într-o limbă romanică, toate celelalte au traducerea la nota de subsol.

BDD-B23-03 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 17:09:04 UTC)